

Lausunto esityksestä koulu- ja päiväkotiverkon sopeuttamisesta Joensuussa

Johdanto

Joensuun kaupunginvaltuustolle tehdyn esityksen mukaan Joensuu luopuisi vuoteen 2031 mennessä yhdeksästä alakoulusta. Tämän lisäksi kaksi yhtenäiskoulua muuttuisi yläkouluiksi ja yhdestä lukiosta sekä yhden koulun rakentamisesta luovuttaisiin. Lisäksi esityksessä kaupunkiin rakennettaisiin seitsemän uutta päiväkotia, joihin yhdistettäisiin 18 yksikön toiminta. Näiden toimien lisäksi asiakirjamateriaalista selviää, että osan kouluista oppilaaksioton aluerajat muuttuisivat uudistuksen yhteydessä.

Tässä lausunnossa pyynnöstä esitän niitä näkökulmia, jotka kansainvälisen ja kotimaisen tutkimuskirjallisuuden valossa tulisi huomioida muokattaessa koulujen ja varhaiskasvatuksen palveluyksiköiden (joista tässä lausunnossa tämän jälkeen käytetään yleiskielistä termiä ”päiväkot”) tarjontaa. Lausunto ei sisällä politiikkasuosituksia, vaan nostaa esiin niitä huomioita, joita tuntemani tutkimuskirjallisuus tyypillisesti näissä uudistuksen eri osissa koskettaa.

Aivan aluksi on syytä huomauttaa, että päiväkotiverkon ja kouluverkon muutokset ovat kaksi toisistaan erillistä kokonaisuutta, joiden muutoksia ja ratkaisuja on tyypillistä myös tutkimuskirjallisuudessa sellaisina käsitellä. Varhaiskasvatuksessa palveluntarjoajien omistuspohjan moninaisuus (julkiset ja yksityiset päiväkodit) on Suomessa huomattavasti laajempaa kuin perusopetuksessa (pl. Helsinki, jossa yksityisiä perusopetuksen järjestäjiä on noin viidesosa kouluverkon tarjonnasta). Lisäksi mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä suurempaan rooliin perheiden arjessa tulevat matka-ajat kodin ja päiväkodin tai koulun välillä ja koulutustarjonnan paikallisuus, ja näin ollen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen (alaluokkien ja yläluokkien) ja toisen asteen koulutuksen käsitteleminen osin toisistaan erillään on tutkimuskirjallisuuden valossa väistämätöntä.

Toiseksi on olennaista todeta, että kouluverkon supistaminen ja keskittäminen (pienempien kouluyksiköiden sulkeminen) isompiin kouluyksiköihin koskevat muutoksina ensisijaisesti maaseudun ja taajamien lapsia ja nuoria ja näiden perheitä. Tämän lisäksi selvitysmateriaalissa esitetään varhaiskasvatuksen puolella myös kaupunkitilassa joidenkin yksittäisten yksiköiden sulkemista ja keskittämistä sekä koulujen osalta oppilasaluerajojen muutoksia, mitkä puolestaan koskevat myös kaupunkien kouluja ja näitä käyviä lapsia ja nuoria perheineen. Myös nämä ovat kaksi toisistaan erillistä kokonaisuutta, mikäli asiaa tarkastellaan tutkimuskirjallisuuden valossa.

Lausuntoni koostuu neljästä osiosta, joista ensimmäinen käsittelee pienempien kouluyksiköiden lakkauttamista ja keskittämistä, toinen matka-aikoja varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen, kolmas koulujen oppilasalueiden tuottaman oppilaspohjan mahdollista sosioekonomista eriytymistä uudistuksen myötä ja sen mahdollisia seurannaisia muuhun eriytymiskehitykseen ja neljäs varhaiskasvatuksen erilaisten palveluntarjoajien (julkiset ja yksityiset) roolin alueellista eriytymistä.

Esitetyt muutokset koulu- ja päiväkotiverkoon maaseutumaisilla alueilla ja taajamissa

Olen toisaalla esittänyt (Kosunen 2024), että koulutuksen alueellisen yhdenvertaisuuden tarkastelussa voidaan hyödyntää jäsenystä tasa-arvon kolmesta ulottuvuudesta (McCowan 2016): saatavuudesta (*availability*), saavutettavuudesta (*accessibility*) ja horisontaalisuudesta (*horizontality*). Saatavuudessa on kyse siitä, miten paljon koulutustarjontaa eli opiskelupaikkoja jollakin alueella on. Saavutettavuus tarkoittaa sitä, miten eri ryhmien on todellisuudessa mahdollista hakeutua ja tulla valituksi eri koulutusmuotoihin. Horisontaalisen ulottuvuuden avulla tarkastellaan, millaisia laatu- tai statuseroja eri alueiden väliselle koulutustarjonnalle muodostuu. Sekä saavutettavuus että horisontaalisuus toteutuvat aina suhteessa saatavuuteen, joka on tiheämmin asutuissa kaupungeissa ja niiden kaupunginosissa lähtökohdiltaan erilaista kuin taajamissa ja maaseudulla. Koulutusvalintojen osalta puhutaankin valinnanmaisemasta (Bowe ym. 1994), jossa koulutusvalintoja tehdään: siihen kuuluvat ne oppilaitokset, jotka todella voisivat olla mahdollisia päiväkoteja, kouluja tai muita opintajonoja omalle lapselle. Myös Suomessa kouluvalinnanmaiseman rajaamiseen liittyy keskeisesti niihin kuljettava koulumatka (Seppänen 2006). Perusopetuslaissa mahdollisimman lyhyt ja turvallinen koulumatka onkin keskeinen koulutuksen järjestämistä ja koulupaikkojen määräytymistä ohjaava tekijä (PL 1998/628 6 §). Vuonna 1992 laista kuitenkin poistettiin säädos siitä etäisyydestä, jota oppilaan koulumatka ei saisi ylittää (Julkunen 2024). Arkisemmin tarkastellen matka päiväkotiin tai kouluun muovaa perheiden, lasten ja nuorten päivittäistä elämää paljonkin ja voi siksi olla tärkeä tekijä asumis- ja koulutusvalinnoissa, jotka niveltävät koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. (Kosunen 2024.)

Koulututkimus on kansainvälisestikin keskittynyt pääasiassa kaupunkialueille. Metropolialueen ja suurten kaupunkien ulkopuolelle sijoittuvista kylä- ja pienkouluista ja niiden pedagogisesta toiminnasta tiedetään vain vähän (Beach ym. 2018; Hargreaves 2009). Kunnat ja kuntapäättäjät ovat tehneet päätöksiä pienkoulujen lakkauttamisista tyypillisesti taloudellisten ja demografisten muutosten edessä. Kouluverkkopäätöksiä on tehty Suomessa talousvetoisesti, sillä päätöksentekoon soveltuvaa yhteiskunta- ja kasvatustieteellistä tietoa ei ole juurikaan ollut (Autti & Hyry-Beihammer 2009; 2014; Hyry-Beihammer & Autti 2014; Laitila & Wilén 2014, 263). Pienten kyläkoulujen lakkauttamisen aallot ovat toistuneet eri muodoissaan eri vuosikymmenillä: 1960-luvulla, 1970-luvun alussa, 1990-luvulla ja 2000-luvulla on toteutettu kansallisessa mittakaavassa laajoja kyläkouluverkkojen supistamisia ja yksiköiden hallinnollisia yhdistämisia (Tantarinmäki & Törhönen 2020; ks. lisäksi Julkunen 2024). Tantarinmäki ja Törhönen (2020) korostavat yhteistyön merkitystä eri tahojen välillä kouluverkkosuunnittelussa ja nostavat erityisesti esiin paikallisen tietouden hyödyntämisen tärkeyden, eli osapuolten riittävän kuulemisen prosessissa. Pienten koulujen ja kyläkoulujen sulkeminen ei ole vain koulujen sulkemista, vaan sillä on vaikutuksensa paikallisyhteisölle ja paikalliselle kontekstille laajemminkin ja se tulisi nähdä osana laajempaa kuntien julkisten palveluiden kehittämistä, kunnan vetovoimaisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Tantarinmäki & Törhönen 2020; ks. myös Tedre & Pöysä 2015).

Oppimisen muutosten osalta Suomesta ei ole näyttöä siitä, että kyläkoulujen lakkauttaminen ja oppilaiden kuljettaminen keskuskouluihin olisi aiheuttanut oppimiselle haittaa oppimistulosten näkökulmasta (Izadi 2015). Toisaalta näiden siirtojen sosiaalisista ja pedagogisista kustannuksista ei tutkimuksellisesti Suomessa tiedetä paljoakaan, eivätkä toivottuihin taloudellisiin säästöihinkään

liittyvät tutkimustulokset ovat yksiselitteisiä (ks. Aro ym. 2023). Vaikka kouluverkkoja tyypillisesti sopeutetaan kuntataloudelliset syyt keskeisenä perusteena, laaja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen teettämä tilastollinen analyysi osoitti vastikään (Aro ym. 2023) lukuisia seikkoja, jotka kouluverkkomuutosten ja koulujen lakkautusten myötä vaikuttivat kielteisesti alueen elinvoimaisuuteen: näitä olivat lisääntynyt lähtömuutto, heikompi työllisyys- ja työpaikkakehitys sekä koulutusmenojen oletettua heikompi kehitys. Koulujen lakkauttamisista ei lopulta syntynyt itsestään selvästi koulutusmenojen säästöjä, vaan nämä vaikutukset olivat vahvasti sidoksissa lakkautusten muuhun toimintaympäristöön. Kouluverkkomuutoksissa havaittiin tapauskohtaisuutta, eivätkä tavoitellut kustannussäästöt koulutuspalveluissa aina toteutuneet lakkautusten myötä, mutta eivät toisaalta väistämättä johtaneet myöskään valtavaan kuntatasoiseen elinvoiman laskuun. Karvin raportissa (Aro ym. 2023) nostetaan lisäksi esille, että kouluverkkomuutokset nojaavat helposti taloudelliseen elinvoimaan ja demografiaan, kuten voidaan ajatella olevan myös käsillä olevassa selvityksessä, mutta Aron ja kumppaneiden mukaan ”[a]lueellisen elinvoiman tärkeitä osia ovat myös vaikeammin mitattavat ”pehmeät elinvoimatekijät”, kuten hyvinvointi, onnellisuus ja tyytyväisyys, turvallisuus ja yhteisöllisyys” (Aro ym. 2023, 100), jotka tulisi myös huomioida kouluverkkoja uudistettaessa.

Lausuttavana olevassa selvityksessä käsitellään pääasiassa lasten, nuorten ja koulujen henkilöstön siirtoja toisiin oppilaitoksiin ja näihin siirtoihin liittyviä kustannuksia. Esitetyn muutoksen premissit liittyvät pieneneviin ikäluokkiin eritoten maaseudulla ja toisaalta koulutuksen järjestämisen kustannuksiin. Vähemmälle huomiolle selvityksessä jäävät ne sosiaaliset ja pedagogiset reunaehdot, joita nämä muutokset tarkoittavat niin oppilaiden kuin opettajienkin ja koulun muun henkilöstön osalta.

Täysin huomiotta selvityksessä jäävät esimerkiksi Harrastamisen Suomen mallin toteutuminen ja toteutumattomuus niiden oppilaiden osalta, jotka aiemmasta poiketen siirtyvät nk. kyytioppilaiksi (niiden lisäksi, jotka jo valmiiksi ovat kyytioppilaita) ja eivät näin ollen voi koulukyytien vuoksi osallistua tähän harrastustoimintaan koulupäivän jälkeen. Toisaalta nuorisotutkimuksen puolella koulukyytien osalta on osoitettu, että myös bussista voi ”muodostua koulukyytiläisille tärkeä ja mieluinen paikka” (Julkunen 2024, 45; ks. lisäksi Lanas 2008; Harinen 2012; Tuuva-Hongisto, Pöysä & Armila 2016; Käyhkö 2016). Näin ollen kysymys eri ikäisistä kyytioppilaista ja näiden määrän mahdollisesta lisäyksestä on myös monisyinen.

Matka-ajat varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen kaupungissa

Oppilaitoksen ja kodin välisellä matka-ajalla on merkitystä koulutuspolulla (Prix, Sirniö & Saari 2024). Toisella asteella matka-aika lukioon määrittää koulutusvalintaa enemmän kuin etäisyys ammatilliseen toisen asteen oppilaitokseen. Sosioekonominen status näkyy koulutusvalinnoissa toisella asteella matalasti koulutettujen perheiden tyttöjen ja keskitasoisesti koulutettujen perheiden poikien valinnoissa siten, että nämä eritoten suhteuttavat koulutuksen maantieteellistä saatavuutta omiin valintoihinsa. (Prix, Sirniö & Saari 2024.) Etäisyydellä kodin ja koulutustarjonnan välillä on merkitystä.

Tutkimusten mukaan julkisen tilan rakenne ja kouluverkon tiheys ovat yhteydessä koulumatkan kulkemisen tapaan, eli muovaavat kävelyä, pyöräilyä ja julkisen liikenteen käyttöä suuremmissa kaupungeissa (Broberg & Sarjala 2015). Vastinparina tälle on lasten kuljettaminen autolla kouluun. Panter ym. (2008) ovat kuvanneet, että koulumatkojen osalta neljä keskeistä tekijää muovaavat huoltajien päätöstä siitä, miten lapsi taikka koulumatkansa: lapsen yksilölliset ominaisuudet, fyysinen ympäristö, ulkoiset tekijät (kuten ilmasto) ja lapseen liittyvät taustatekijät (ikä, sukupuoli, välimatka kotoa kouluun). Näin ollen koulujen oppilasalueiden muovaamisessa on tarkasteltava sitä, millä keinoin eri-ikäiset lapset ja nuoret eri alueilla kulkevat eri kouluihin eri vuodenaikoina. Myös suomalaisessa kontekstissa on havaittu, että erityisesti koulumatkalla kohdattavaan liikenteeseen ja tuntemattomiin ihmisiin (*stranger-danger*) liittyvät huolet keskusteluttavat huoltajia kaupunkikontekstissa (Kosunen & Rivière 2018).

Varhaiskasvatuksen osalta erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että päiväkotia on klassinen esimerkki niistä lähipalveluista, joihin kaupungeissa on tavattu ajatella sisältyvän maltillinen matka-aika kotoa. Myös Joensuun paikalliskontekstista on olemassa esimerkkejä, jossa koulutustarjontaa ja sen saatavuutta on tarkasteltu paikallisesti ja paikkatietopohjaisesti (ks. Korhonen 2021), mikä on yleisesti varsin tarpeellista koulutuksen palveluverkkoa uudistettaessa ja arvioitaessa muutosten luultavia vaikutuksia lapsiperheille.

Konkreettinen esimerkki tästä tehdyssä selvityksessä on päiväkotia Pääskyn lasten siirtäminen sillan toiselle puolelle osaksi Penttilässä sijaitsevaa varhaiskasvatusyksikköä. Vaikka välimatka ei välttämättä ole kilometreissä valtavan pitkä, pienten lasten kuljettamisen osalta on olennaista tarkastella niitä julkisen liikenteen välineitä ja vuorovälejä, joiden avulla nämä lapset on mahdollista kuljettaa toiselle puolelle jokea varhaiskasvatukseen myös niinä tammikuisina aamuina, kun pakkasta on 30 astetta ja Suvantosillalla tuulee. Päiväkotiverkon ja kouluverkon suunnittelussa kaupungeissa yksiköiden läheisyys kodista on olennainen tekijä, mutta se on sitä korostuneesti päiväkotien osalta. Kyse on myös (pääasiassa) julkisesta palvelusta, jonka järjestämisen perusoletus ei voi olla, että perheellä on kaupungissa käytössään auto. Tämänkaltaisissa tilanteissa on syytä pohtia, missä määrin lähipalvelun katoaminen liittyy esimerkiksi varhaiskasvatusasteen ylläpitoon ja mahdolliseen nostamiseen, johon selvityksessä viitataan: mikäli matka-aika ja -reitti osoitettuun varhaiskasvatusyksikköön palveluverkon harvuuden takia on perheen arjen kannalta huomattavan hankala, jopa saavuttamattomissa, myös varhaiskasvatukseen osallistumattomuus voi olla osalle perheistä vaihtoehto. Tämä seikka koskee sekä kaupunkialueiden suhteellisia että maaseutumaisten alueiden absoluuttisia etäisyyksiä kodin ja päiväkodin välillä.

Koulujen oppilasalueiden rajat ja eriytymiskehitys kaupungeissa

Kaupunkien päiväkotia- ja kouluverkkojen muodostamisessa on tyypillisesti huomioitava monia päällekkäisiä asioita: 1) lapsiperheiden asumistiheys, eli kuinka paljon lapsia ja nuoria kuhunkin koulu- tai päiväkotiyksikköön alueelta voidaan osoittaa ja mikä on tällöin matka-ajan pituus, 2) kaupungin väestöpohjan eriytyminen riittävällä tarkkuusasteella (esimerkiksi korttelitasoisesti 250m x 250m ruutuina) ja 3) kunnan itsensä tarjoamat valinnanmahdollisuudet, eli lasten ja oppilaiden edellytykset tulla valituksi muuhun kuin alueensa päiväkotiin tai kouluun. Koulutuksen

palveluverkkojen uudistukset voivat lähtökohtaisesti kasvattaa tai kaventaa eroja, tai pitää oppilaitosten väliset sosioekonomiset erot ennallaan.

Lapsiperheiden asumisen tiedetään yleisesti eriytyvän isommissa kaupungeissa (Bernelius & Vilkama 2019; Kauppinen ym. 2022). Samanaikaisesti, koska lapset ja nuoret käyvät pääsääntöisesti maantieteellisesti lähintä päiväkotiaan ja kouluaan, näiden oppilas pohja eriytyy alueellisen eriytymisen myötä. Sosioekonomiset erot koulujen lähtökohtaisissa oppilas pohjissa voivat olla suuret (Bernelius 2013) ja niiden ei ole osoitettu ainakaan pienenevän kouluvalintojen myötä suomalaisessa kontekstissa (Kosunen ym. 2020). Tämän vuoksi koulujen ja päiväkotien sijoittelu erilaisille kaupunkialueille ja niihin liittyvät oppilas alueet ovat keskeinen koulutuksen yhdenvertaisuuden kysymys (Kosunen ym. 2024), joka tulisi huomioida kouluverkkojen suunnittelussa. Näin ollen kunkin *päiväkodin ja koulun oletetun oppilas alueen sosioekonomisen rakenteen* tarkasteleminen on olennaista kouluverkkoa muokattaessa: millaisia lähtökohtien erot ovat, ja kasvavatko vai kapenevatko oletetun oppilas pohjan erot koulujen ja päiväkotien välillä uudistuksen myötä? Miten tämä *huomioidaan yksiköiden resursoimisessa*? Lähtökohtien erojen tasaamiseen on suurissa kaupungeissa hyödynnetty tarveperusteista rahoitusta. Rehtoreiden puheissa se on nähty perusedellytykseksi koulutuksen järjestämiseksi huono-osaisilla kaupunkialueilla eriytyneissä kaupungeissa (Ramos Lobato ym. 2024).

Oppilas pohjan eriytymisen lisäksi kouluverkkomuutokset voivat vaikuttaa perheiden muuttohalujen (alueellisen eriytymisen kiihtyminen) lisäksi paineisiin tehdä kouluvalintaa (mahdollinen koulujen ja päiväkotien sosio-ekonomisen eriytymisen kiihtyminen). Tyypillisesti nämä erottautumisen reitit eroavat varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa siten, että keskeisiä ovat yhtäältä yksityisten päiväkotien sijoittelut kaupungissa (Ruutiainen ym. 2023a; 2023b) ja toisaalta perusopetuksessa esimerkiksi mahdollisuus valikoitua painotettuun opetukseen tai A-kielivalinnan perusteella muuhun kuin lähikouluunsa julkisen perusopetuksen sisällä (Kosunen ym. 2016; 2020). Esimerkiksi Helsingissä päiväkodit ovat koulujakin eriytyneempiä (Bernelius ym. 2018). Suomalaiskaupungeissa tyypillisesti onnistuneita kouluvalintoja ovat puolestaan tehneet hyväosaisista taustoista tulevat perheet (Seppänen ym. 2015; Silvennoinen ym. 2015), mikä tarkoittaa sitä, että oppilas alueiden rajojen muuttuessa osa perheistä voi pyrkiä välttämään uutta lähikouluaan kouluvalintoja tehden. Tällöin kaupunkien kouluvalintojen raamit, eli miten ja mistä kouluvalintoja voidaan kaupungin sisällä tai sen ulkopuolelle tehdä, ovat olennainen seikka, mikäli etenevää eriytymiskehitystä koulujen välillä halutaan hillitä.

Konkreettinen yksittäinen esimerkki tästä tematiikasta tässä selvityksessä voivat olla muutokset Mutalan-alueen oppilas alueiden rajoissa. On mahdollista ajatella, että osoitettavan lähikoulun muutokset voivat näkyä alueen perheiden muuttopäätöksissä ja kouluvalinnoissa, mitkä kumpikin voivat osaltaan vaikuttaa kaupunkitasoiseen alueellisen eriytymiskehitykseen ja toisaalta koulujen väliseen eriytymiseen. Vastaavia paikallisia ilmentymiä voi materiaalissa olla useita, mitä lienee syytä tarkastella erityisesti kaupungin kouluverkon osalta erityisen huolella.

Varhaiskasvatuksen palveluverkon tarjonnan alueellinen saatavuus

Koulu- ja päiväkotiverkot eriytyvät alueellisesti monin tavoin. Yksi eriytymisen akseleista on *julkisen ja yksityisen koulutustarjonnan alueellinen eriytyminen* eri asuinalueille kaupungeissa. Erilaisia yksityisiä toimijoita on varhaiskasvatuksen palveluverkoissa runsaasti julkisen järjestelmän rinnalla. Sosio-ekonomisen eriytymisen näkökulmasta päiväkotien tiedetään olevan vastaavien alueiden koulujakin eriytyneempiä (Bernelius ym. 2018). Aiempi tutkimustieto viittaakin siihen, että tätä saattaisi selittää nimenomaisesti yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden tarjonta ja siihen osallistuminen (Ruutiainen ym. 2023a; 2023b; Alm Fjellborg & Forsberg 2023). Näin ollen päiväkotien ja koulujen määrän ja sijaintialueen lisäksi usein arvioidaan tarjonnan omistus pohjaa erityisesti varhaiskasvatuksen osana. Kunnallisen varhaiskasvatustarjonnan alueellinen saatavuus tai sen puute on tällöin olennaista paikallisella tasolla naapurustoissa.

Konkreettinen esimerkki tästä on päiväkotien palveluverkkomuutokset Kissamäen alueella. Esimerkinomaisesti kokonaisuutena alueen perheiden näkökulmasta on syytä kysyä, onko esitetyn palveluverkkomuutosten jälkeen yksikään kunnallinen varhaiskasvatusyksikkö todellisuudessa perheiden arjen sujuvuuden kannalta mahdollinen vaihtoehto, vai ajaako palveluverkkomuutos perheet käytännössä valitsemaan alueen yksityisen palveluntarjoajan varhaiskasvatusyksikön ainoana mielekkään matkan päässä olevana päiväkotina.

Lopuksi

Edellä esitetyn perusteella totean, että tässä koulu- ja päiväkotiverkon sopeuttamisessa on kyse laaja-alaisesta koulutustarjonnan uudistamisesta, joka ei operoi ainoastaan kaupunki-maaseutu-akselilla, vaan jolla voi olla tästä uudistuksen osasta riippumatonta vaikutusta yhtäältä maaseutumaisten alueiden elinvoimaan ja toisaalta kaupungin koulujen ja päiväkotien oppilaspohjaan ja laajempaan alueelliseen ja institutionaaliseen eriytymiskehitykseen.

Kouluverkon muutokset ja pienten koulujen lakkauttamiset maaseutumaisissa kunnissa eivät automaattisesti johda koulutuskustannusten pienemiseen, kun asiaa tarkastellaan kansallisella tasolla ja kun kuntatasoiset kaikenlaiset elinvoimatekijät huomioidaan (Aro ym. 2023). Paikallisen kontekstin tunteminen, huomioiminen ja paikallisten ihmisten kuuleminen ovat tässä avainasemassa. Maaseudun pienempien kouluyksiköiden lakkauttamisen seurauksena maaseudun lasten ja nuorten ja näiden perheiden päiväkotien ja koulumatkat ja matka-ajat voivat pidetä paljonkin. Kysymykset esimerkiksi kyytioppiluudesta ja harrastusmahdollisuuksista koulun jälkeen antavat tutkimuskirjallisuudessa kuvan, joka ei ole yksiselitteisesti esitettyä uudistusta puoltava tai kieltävä: asiassa on monta keskenään ristiriitaista puolta, joita tulisi arvioida paikalliskontekstissaan. Tämänkaltaisten uudistusten osalta lapsivaikutusten arviointi, jota en tässä lausunnossa toteuta, onkin tyypillisesti paikallaan. Sen avulla lasten ja nuorten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkkouudistuksissa voidaan huomioida.

Muutokset oppilasaluerajoissa ja päiväkotien palveluverkoissa voivat tyypillisesti vaikuttaa kaupungeissa lapsiperheiden muuttopäätöksiin ja toisaalta paineisiin esimerkiksi kouluvalintojen tekemiseen. Näin ollen paikkatietoihin perustuvien arviointien tekeminen ja päiväkotien ja koulujen

sosioekonomisten erojen ja niihin syntyvien muutosten arvioiminen on relevanttia tarkasteltaessa kaupunkialueilla tehtäviä koulu- ja päiväkotiverkkomuutoksia. Näiden lisäksi tulisi huomioida ne inhimilliset seuraukset, joita koulujen ja päiväkotien karsiminen erilaisilta alueilta aiheuttaa näillä alueilla asuvien perheiden arkeen esimerkiksi syntyvien kuljetustarpeiden osalta.

Tämän lisäksi, mikäli koulu- ja päiväkotiverkkouudistus toteutetaan tässä muodossaan, sen eritasoisten, tässäkin lausunnossa esitettyjen elementtien, vaikutusten seuranta lienee sittemmin tarpeellista.

Helsingissä 27.3.2024

Sonja Kosunen

professori, yleinen kasvatustiede

Kasvatustieteiden ja psykologian osasto, Filosofinen tiedekunta

Itä-Suomen yliopisto

Kirjallisuus

- Alm Fjellborg, A., & Forsberg, H. (2023). Even in preschools: Analysing the preschool and neighbourhood segregation gap in Swedish municipalities. *European Sociological Review*. Online first.
- Aro, R., Laasonen, V., Laiho, A., Tolonen, S. & Varjonen, J. (2023). *Kouluverkkomuutosten elinvoimakustannukset kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti maaseutu- ja saaristoalueilla*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus: Helsinki.
- Autti, O., & Hyry-Beihammer, E. K. (2009). Kyläkouluverkko tuhoutumassa–koulujen lakkauttaminen jatkuu kiivaana. *Kasvatus & aika*, 3(4).
- Autti, O., & Hyry-Beihammer, E. K. (2014). School closures in rural Finnish communities. *Journal of Research in Rural Education*, 29(1).
- Beach, D., From, T., Johansson, M., & Öhrn, E. (2018). Educational and spatial justice in rural and urban areas in three Nordic countries: a meta-ethnographic analysis. *Education Inquiry*, 9(1), 4-21.
- Bernelius, V. (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspuoleiset erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Tutkimuksia 2013:1. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bernelius, V. & Vilkkumäki, K. (2019). Pupils on the move: School catchment area segregation and residential mobility of urban families. *Urban Studies* 56(15) 3095–3116.
- Bernelius, V. H., Lehtinen, H., & Bergström, K. (2018). Kaupunkipäiväkotien eriytyvät toimintaympäristöt Helsingin sosioekonomisen segregaatian vaikutus peruskoulujen ja päiväkotien lähialueisiin *Kvartti: Helsingin kaupungin tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisu*, (4/2018), 38-45, 103-109.
- Bowe, R., Ball, S. J. & Gewirtz, S. 1994. 'Parental choice', consumption and social theory, micro-markets in education. *British Journal of Educational Studies* 42, 3852.
- Broberg, A., & Sarjala, S. (2015). School travel mode choice and the characteristics of the urban built environment: The case of Helsinki, Finland. *Transport policy*, 37, 1–10.
- Hargreaves, L. M. (2009). Respect and responsibility: Review of research on small rural schools in England. *International journal of educational research*, 48(2), 117-128.
- Harinen, P. (2012). Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 170–179.
- Hyry-Beihammer, E. K., & Autti, O. (2014). Pienkoulun ja paikallisuuden rakentumisia pohjoisella maaseudulla. *Paikka ja kasvatus*, 31.
- Izadi, R. (2015). The impact of school closures on student achievement-evidence from rural Finland. VATT Working papers 63. Helsinki: Valtion Taloudellinen Tutkimuskeskus.
- Julkunen, L. (2024). Nuoret ja muuttuva maaseutu Pohjoismaissa. Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 183.
- Kauppinen, T. M., van Ham, M., & Bernelius, V. (2022). Understanding the effects of school catchment areas and households with children in ethnic residential segregation. *Housing Studies*, 37(9), 1625–1649.
- Korhonen, H. (2021). *Joensuun alakouluverkon maantieteellinen optimointi* (Master's thesis, UEF).
- Kosunen, S., Seppänen, P., & Bernelius, V. (2016). Naapurustojen segregatio ja kaupunkilaisperheiden eriytyvät kouluvalintastrategiat. *Kasvatus*, 47(3), 230-244.
- Kosunen, S., & Rivière, C. (2018). Alone or together in the neighbourhood? School choice and families' access to local social networks. *Children's geographies*, 16(2), 143-155.
- Kosunen, S., Bernelius, V., Seppänen, P. & Porkka, M. (2020). School choice to lower secondary schools and mechanisms of segregation in urban Finland. *Urban Education* 55(10) 1461–1488.

- Kosunen, S., Bernelius, V., & Hautala, T. (2023). Magneetikouluja vai eliittikouluja?: Kouluverkon alueellinen eriytyminen ja kaupunkisegregaatio Helsingissä. *Terra*, 135(4), 199-216.
- Kosunen, S. (2024, *tulossa*). Indikaattori: Koulutuksen alueellinen saatavuus ja yhdenvertaisuus. Teoksessa M. Vaattovaara & J. Jännes. *Kohti kestävämpiä asuinalueita: Kaupunginosien ja kortteleiden kestävyysindikaattoreita*.
- Käyhkö, M. (2016). Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 74–96.
- Laitila, T. & Wilén, L. (2014). Pieniä kouluja ja yhdysluokkia koskevan päätöksenteon ja kehittämisen tietopohja. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 45(3), 263–268.
- Lanas, M. (2008). Oikeus paikkaan. Kuinka koulu ja pohjoinen pienkylä kohtaavat? Teoksessa Maija Lanas & Hanna Niinistö & Juha Suoranta (toim.) *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä 2*. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos, 51–80.
- McCowan, T. (2016). Three dimension of equity of access to higher education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 46 (4), 645-665.
- Panter, J. R., Jones, A. P., Van Sluijs, E. M., & Griffin, S. J. (2010). Neighborhood, route, and school environments and children's active commuting. *American journal of preventive medicine*, 38(3), 268-278.
- Prix, I., Sirniö, O., & Saari, J. (2024). Better close to home? Geographical and socioeconomic constraints on gendered educational transitions at the upper secondary level. *Research in Social Stratification and Mobility*, 89, 100879.
- Ramos Lobato, I., Kosunen, S. & Bernelius, V. (2024). Koulutuksellinen eriarvoisuus ja tarveperusteinen resursointi. Teoksessa S. Kosunen, S. Juvonen, H. Huilla & M. Peltola (toim.) *Koulu ja eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 175–191.
- Ruutiainen, V., Räikkönen, E., & Alasuutari, M. (2023a). Socioeconomic and attitudinal differences between service users of private and public early childhood education and care in the Finnish context. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 17(1), 16.
- Ruutiainen, V., Paananen, M., & Fjällström, S. (2023b). Eriytyvä varhaiskasvatus? Erot yksityisten ja julkisten päiväkotien lähialueissa. *Kasvatus*, 23(5).
- Seppänen, P (2006). *Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa. Suomalaiskaupunkien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa*. Kasvatusalan tutkimuksia 26. Turku: FERA.
- Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) 2015. *Lohkoutuva peruskoulu – Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Research in Education Sciences 68. Jyväskylä: Finnish Educational Research Association.
- Silvennoinen, H., Rinne, R., Kalalahti, M. & Varjo, J. 2015. Työväenluokan koulutusasenteet ja kouluvalinta. In P. Seppänen, M. Kalalahti, R. Rinne & H. Simola (eds.) *Lohkoutuva peruskoulu – Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Research in Education Sciences 68. Jyväskylä: Finnish Educational Research Association, 437–467.
- Tantarimäki, S., & Törhönen, A. (2020). Inclusive and collaborative school network planning in Finland. *Educational research and schooling in rural Europe: An engagement with changing patterns of education, space and place*, 259.
- Tedre, S. & Pöysä, V. (2015). Opetus lähtee, koulu jää. Maalaiskoulut paikallisyhteisöissään. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 490–498.
- Tuuva-Hongisto, S., Pöysä, V. & Armila, P. (2016). *Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset?* Helsinki: KAKS - Kunnallisan kehittämissätiö.